

Ольга Базько,

студентка 4 курсу

ННІ філології та журналістики.

Науковий керівник: **Г. С. Весельська,**

кандидат філологічних наук, асистент.

ПАРЦЕЛЬОВАНІ ДОДАТКИ У ТВОРЧОСТІ М. МАТІОС

У статті проаналізовано систему парцельованих додатків у творах Марії Матіос; визначено особливості їхнього функціонування та описано їхню стилістичну роль у художньому тексті.

На сучасному етапі вивчення мовознавства значну увагу приділяють дослідженню засобів експресивного синтаксису. Актуальним стає аналіз типів висловлення, побудованих на синтаксичному розчленуванні та відокремленні компонентів, перерозкладі фразових структур тощо.

Одним із найцікавіших явищ сучасного синтаксису є парцеляція, що належить до мовних феноменів, що впевнено переходять із розмовної мови в літературну. Парцеляція (лат. *particula* – частка) – синтаксичне й інтонаційне виділення певних слів речення й оформлення їх в окремі речення для функціонально-стилістичного посилення змісту та семантики [4, с. 362].

Одним із перших дослідників парцельованих структур був французький лінгвіст Ш. Баллі, який вважав експресивну складову першоелементом висловлення [2].

У науковому описі української мови проблеми мовленнєвого членування розглядали П. Коструба [7], І. Петличний [9], П. Дудик [4], А. Загнітко [5] та ін., проте питання щодо використання парцельованих компонентів у художніх творах деяких письменників є до цього часу не з'ясованими.

Мета наукової студії – дослідити стилістичне і синтаксичне функціонування парцельованих додатків у творах М. Матіос «Солодка Даруся», «Черевички Божої матері» та «Щоденник страченої». *Актуальність* наукової розвідки зумовлена тим, що парцельовані додатки в аналізованих творах

М. Матіос досі не були предметом спеціального аналізу з погляду їхнього функціонально-стилістичного навантаження.

У творчості М. Матіос парцельовані другорядні члени речення з різноманітними семантико-синтаксичними зв'язками вжито досить часто. Винесення їх у парцелят підвищує загальну тональність тексту, емоційно та змістовно увиразнює його, створюючи атмосферу близькості між автором і читачем та забезпечуючи природність розмовного мовлення.

Найчастіше серед другорядних членів в аналізованих творах парцелюванню підлягають додатки. Вони збільшують інформаційну навантаженість повідомлення та ритмізують прозу, сприяючи глибшому відтворенню емоційно-почуттєвого світу персонажів.

В основному парцельовані додатки виражено іменниками, займенниками й субстантивованими словами, напр.: *Ніхто би не знав голоду. Сирітства* (Матіос М 1., с. 32); *А цю тюрму я облагородив. Твоєю маленькою фотографією* (Матіос М 2., с. 139); *Бо я пробачаю. Усім і все* (Матіос М 1., с. 2); *Вона повинна найбільше зазнати всього. І потворного також* (Матіос М 2., с. 81). Іноді натрапляємо на додатки, виражені дієсловами, напр.: *З нею, як і з людиною, можна зробити все. Злякати, наврочити, проклясти, відвернути чарами* (Матіос М 1., с. 75); *...я не навчилася робити бодай щось із стосами своїх переживань. Посортувати, розкласти полицями, децю – викинути* (Матіос М 2., с. 57).

Переважна більшість дослідників наголошує на вирішальному значенні інтонації в оформленні парцельованої структури [1, 7], відзначаючи, що інтонація з одного боку відіграє «видільну» роль, оскільки саме завдяки інтонації синтаксично єдина структура розпадається на два відрізки, а з іншого боку, в інтонації все ж відбито й смислову залежність між цими відрізками [1, с. 29].

Найпродуктивнішою є модель із непрямым додатком, напр.: *...мені зробилося ніяково. За себе* (Матіос М 2., с. 101); *Але пам'ятаю. Про всіх і все* (Матіос М 1., с. 2). Конструкції з парцельованими непрямыми додатками

звичайно реалізують у двох різновидах: із безприйменниковими чи прийменниковими непрямыми додатками, що виконують переважно функцію уточнення, напр.: *І вперше вона не мала жодного наміру ділитися нею будь з ким. Навіть із москалицею* (Матіос М 1., с. 87).

Безприйменниковий непрямий парцельований додаток часто супроводжують повторювані сполучники з уточнювально-перелічувальною інтонацією, напр.: *...Даруся рятує себе, як може. Коли водою, коли землею, коли травами* (Матіос М., с. 14); *...в моєму череві не може бути нічого живого! Ні глисти, ні солітера* (Матіос М 2, с. 48). Однорідні парцельовані додатки, поєднані між собою повторюваними частками або єднальними сполучниками, уносять у повідомлення ефект тривалості, поступового розгортання подій і створюють нескінченний ланцюг накопичення інформації.

Спорадично натрапляємо на приклади речень, коли всі додатки переходять у парцелят, напр.: *А то мені солодка Даруся дала. І лілії, і ружу* (Матіос М., с. 4); *Має. Руки. Язик. Губи* (Матіос М 2., с. 79). У першій конструкції прямі додатки винесено в парцелят для утворення окремого блоку, а в другій конструкції всі однорідні прямі додатки «розбито» на різні парцеляти. Такий прийом використано для уточнення, пояснення базового виразу та його конкретизації.

Відзначаємо, що ефективним стилістичним засобом є ампліфікація однорідних парцельованих додатків, напр.: *Убивця нормального ритму власного серця. Своєї молодості. Спокою чужого чоловіка. Нормального життя. Гарантованої природою старості* (Матіос М 2., с. 145), *Тихо. [...]. Ні парубочого свисту. Ні дівочого півкання. Ні запізнілого цюкоту сокири чи пили. Ні пізньої сварки* (Матіос М 1., с. 98). У першому прикладі бачимо однорідні парцельовані додатки, зміст яких конкретизовано означеннями. Ці парцельовані одиниці залежать від головного члена номінативного речення. Особливістю другої конструкції є та, що тут парцеляція відбувається на відстані (дистактно), тобто віддалено від головної частини конструкції, що є безособовим реченням. Парцеляція в цьому випадку пояснює, конкретизує й уточнює зміст базового

компонента. Нагромадження парцельованих додатків допомагає привернути увагу читача до певних смислових аспектів, створює темпоритм (ритмомелодійна функція парцелятивів полягає в уповільненні чи пришвидшенні темпу висловлення) і передає настрій самої оповіді.

Частота вживання парцельованих конструкцій значно збільшується із підвищенням емоційного навантаження твору. Досить помітними є синтаксичні структури, у яких додатки підлягають парцелюванню разом із залежними від них словами, напр.: *Нема бараболь, лишається жменька мужички, довго ні з чого збити татові масельця – все можна перетерпіти. Навіть довгий неприхід сюди* (Матіос М., с. 28) – у базовому утворенні залишається присудок *перетерпіти*, від якого залежить додаток, винесений у парцелят. У парцельовану частину потрапляють додаток *неприхід* і залежні від нього слова – прикметник *довгий* та обставина місця *сюди*.

Парцелювання можуть зазнавати й однорідні додатки, що мають узагальнювальне слово, напр.: *Ціла фамілія на пси зійшла. Ні добра, ні дитини, ні гаразду. Ніц нічого* (Матіос М., с. 181); *Москалиця нічого на світі не боїться. Ні цеї нехарі..., ні ночі, ні грому* (Матіос М 1., с. 40). У першому реченні узагальнювальне слово стоїть після однорідних додатків і винесене в парцелят для завершення думки. Друга конструкція має узагальнювальне слово в головній частині, а парцельованою є частина з однорідними присудками. Спостережено, що парцеляція на межі однорідних зв'язків передбачає виокремлення з ряду тих чи інших компонентів і надання їм самодостатнього зображення задля увиразнення характеристики предмета.

Проведений аналіз основних функціонально-стилістичних закономірностей у вживанні парцельованих прямих і непрямих додатків дає підстави констатувати їхню роль: увиразнення додаткової інформації, створення певного стилістичного ефекту, орозмовлення та ритмізація мови твору, глибше відтворення емоційно-почуттєвого світу персонажів, а також вплив на емоційно-вольову сферу читача.

Використання великої кількості парцельованих конструкцій є однією із визначальних ознак індивідуально-авторської манери письма Марії Матіос як представниці постмодерної прози. Художня мова творів письменниці багатогранна та оригінальна, що дає поштовх для нових мовознавчих досліджень, зокрема в руслі експресивного синтаксису.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ачилова В. П. Парцеляція як один із прийомів експресивного синтаксису // Учені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – 2011. – Т. 24 (63). – № 1. – Ч. 2. – С. 25-31.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. – М.: Иностран. лит-ра. – 1975. – 456 с.
3. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навчальний посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Синтаксис. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.
5. Коструба П. А. До питання про поняття і класифікацію неповних речень // Питання українського мовознавства. – Л., 1960. – Кн. 4. – С. 62-64.
6. Петличний І. З. Приєднувально-видільні речення в українській мові // Проблеми синтаксису. – Л., 1963. – С. 24-25.
7. Плющ Н. П. Парцеляція як засіб експресивного синтаксису // Українська мова і література в школі. – 1981. – №1. – С. 68-71.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

- Матіос М. Матіос М. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2007. – 188 с.
- Матіос М 1. Матіос М. Черевички Божої матері *вирвана сторінка з буковинської саги*: [повість]. – Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2013. – 208 с.
- Матіос М 2. Матіос М. Щоденник страченої. – Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2011. – 200 с.

